

Hvad de profilerede Sten i Renden angaar, da giver de ikke særlige Oplysninger om Bygningernes Indretning eller Form, ligesom det er uvist, om de hidrører fra Kirke eller Kloster.

†*Inventar*. 1257 testamenterede Inger, Grev Konrad af Regensteins Enke, Prædikebrødrene i Roskilde en *Drage* af Sølv og en *Æske* (pixis)¹².

†*Gravminder*. *Gravsten*. 1238¹³. »Hic jacet frater Rano [død 16. Juli 1238], primus prior provincialis fratrum Prædicatorum in Dacia, quondam decanus Roschildensis« (»her ligger Broder Rane, den første Provincialprior over Prædikebrødrene i Dacia [dvs. Danmark—Norge—Sverige], fordum Dekan i Roskilde«). Stenen fandtes 1670 blandt Ruinerne af Klosteret¹⁴, men er siden gaet tabt.

KILDER OG HENVISNINGER

Museumsindberetning af C. M. Smidt 1906.

Peder Resen. Atlas Danicus. Roskilde (ed. Johs. Knudsen) S. 73. — Meyer: Beskrivelse over Roeskilde 1755. Kbh. 1793. S. 19. — H. Behrmann: Grundrids til en Beskrivelse af Roeskilde. 1832. S. 206—10. — J. Kornerup: Roskilde i gamle Dage. 1892. S. 281 — Sa.: Roskilde Minder (ved Arthur Fang) S. 95 f. — Vilh. Lorenzen: De danske Dominikanerklostres Bygningshistorie. 1920. S. 57—59.

J. O. Arnhung: Sortebrødrenes Kirke, S. Kathrine Kirke. MS. 1944. 3 S. (NM).

¹ S. R. D. I, 183. ² Brev 14. Aug. 1522—23 i pavelig Kopibog i Vatikanet (Fotokopi RA). ³ S. R. D. I, 191. ⁴ Acta Pontificum Danicum 23. Dec. 1400, 31. Dec. 1400, 25. Aug. 1414. ⁵ Ny Kirkchist. Saml. IV, 26. ⁶ Danske Magazin II, 158. ⁷ Kancelliets Brevbøger 10. Jan. 1557. ⁸ Smst. 28. April 1565 og 23. Sept. 1584. ⁹ Smst. 8. Marts 1559. ¹⁰ Smst. 6. Marts 1560. ¹¹ Roskilde, Perg. 20. Juli 1646 (RA). ¹² Erslev: Testamenter S. 7. ¹³ Dansk-svensk Aarvog 916—1263, (ed. Ellen Jørgensen) S. 21,131. Liber Daticus Lundensis vetustior, (ed. Weeke) S. 178. ¹⁴ Resen. Roskilde, (ed. Johs. Knudsen) S. 73.

† DUEBRØDRE HOSPITAL

Hospitalets Grundlæggelsesaar er ukendt; tidligst nævnes Stiftelsen i et Tingsvidne¹ af 27. Juli 1429, hvor Forstanderen for »Duebrødre Kloster«, Peder Herlufsen, er blandt Underskriverne. Da han ikke benævnes Hr., maa han — ligesom Klosterforstandere for S. Agnete, S. Klare og Vor Frue Kloster — have været verdslig. Trods Benævnelsen Kloster er det imidlertid givet, at Stiftelsen ikke har været et Kloster i almindelig Forstand. Det fremtræder snarest som et borgerligt Syge- og Fattighus, til hvilket der var knyttet en Kirke eller et Kapel. Imidlertid var det oprindeligt, som paavist af J. O. Arnhung, et Helligaandshus (sml. nedenfor).

Hospitalets Oprettelse ligger adskillige Aar forud for det anførte Tingsvidne og kan ialfald skydes ned til sidste Halvdel af 1300'rne, idet et andet Tingsvidne fra 1459 udtaler, at en nærmere bestemt Gaard i 90 Aar har været Duebrødrenes Ejendom². I denne Forbindelse kan anføres, at der 1918 paa Stedet gjordes et Møntfund³ paa 226 Mønter, der maa være nedlagt o. 1360.

De Roskilde Duebrødre var dog vistnok af langt ældre Dato, og deres Eksistens kan antagelig paavises i første Halvdel af 1200'rne. I et Brev af 23. December 1439

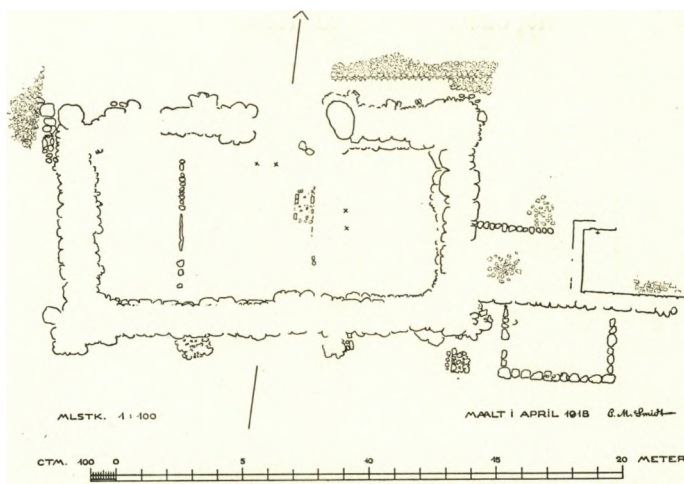

Fig. 1. Roskilde †Duebrødre Hospitals Kirke. Udgravningsplan. 1:300.
Maalt af C. M. S. 1918.

nævnes en Grund, tilhørende Helligaandshuset, kaldet Duebrødre (domus hospitalis sancti spiritus dicte Duebrøthre)⁴, Roskilde har med andre Ord paa een Gang haft to Helligaandshuse eller -hospitaller, foruden Duebrødre det Helligaandshus, hvis oprindelige Beliggenhed uden for Byen ikke kendes, men som Biskop Jakob Erlandsen 1253 flyttede ind midt i Byen⁵. Dette sidste Hospital betegnedes allerede før Indflyttelsen som »det nye Hospital«, mens Duebrødrene utvivlsomt har været »det gamle«. At disse to Stiftelser eksisterede Side om Side fremgaar af et Brev, udstedt 30. Aug. 1291 — altsaa 38 Aar efter, at »det nye Hospital« havde holdt Flyttedag — i hvilket der testamenteres »det gamle Hospital« (hospitali antiquo) en Hest⁶. Det er muligvis dette Hospital, der nævnes i Grev Niels af Hallands (udaterede) Testamente⁷ som hospitalis Roskildis, en Betegnelse, der tyder paa, at der da kun har været eet Hospital i Byen.

1478 oprettede Christian 1. af Hospitalets Gods et Kannikedømme ved Domkirken⁸; den Kannik, der fik dette, skulde til Gengæld sørge for de fire fattige Folk⁹ og et Par Disciple samt holde daglige Messer. 1569 forenedes Roskildes to andre Hospitaller, S. Jørgensbjerg og Helligaandshuset, med Duebrødre Hospital og samledes hos Duebrødrene under en fælles Forstander¹⁰. 1654 var Hospitalet flyttet ind i Byen, »paa Fondens Bro«¹¹ (se Resens Kort S. 26 Mærke 38) i den tidligere Ærkedegns Bolig. Til dette nye Hospital, det nuværendes Forgænger, hørte ingen Kirke; men Beboerne henvises til Graabrødre Kirke. Den gamle Kirke indstilledes 1661 af Roskilderektoren Hans Pedersen Kalundborg, der tillige var Kannik ved Domkirken, til Nedrivning, idet dette ikke vilde hindre Gudstjenesten, »eftersom den Gudeligheds Øvelse, som dér holdtes, nu mageligere forrettes i Graabrødre Kirke«¹². Dette Forslag approberedes af Kongen 28. August samme Aar, og paa Resens Kort (o. 1674) angives kun Kirkens Ruder (Mærke 53). Kirkegaarden anvendtes sidst 1711 under Pestepedemien¹³. Den 1918 udgravede Kapelruin ligger nu fredet i et beplantet Anlæg.

Om Hospitalets Oprindelse og Navn findes følgende *Sagn* optegnet i et Manuskript fra 1591, som indeholder en Beskrivelse af Roskilde. Da Kong Valdemar saaret var sluppet fra det blodige Gæstebud, hvor Knud dræbtes, søgte han Tilflugt paa dette Sted. Her hørte han en Due, der gav sig ynkeligt, og da han var blevet Konge, huskede han denne Tildragelse og byggede paa samme Sted et Hus, der blev indviet til fromme Gerninger, og til hvilket han knyttede et Hospital, som han vilde skulde kaldes Duebrødrenes.

Det ældste Dokument om Duebrødre Hospitals Beliggenhed er et Brev fra 1497, hvori Duebrødrekloster siges at ligge »hos Roskilde«¹⁴, en Stedsangivelse, der svarer til »uden Roskilde« i en skriftlig Optegnelse om Duebrødre¹⁵. Pladsen stemmer atter med Resen (se Kortet S. 26 Mærke 53), af hvilket det fremgaar, at Stiftelsen laa i det Vænge, som endnu bærer Duebrødrenes Navn, for Enden af Støden, lige Syd for Hellig Korsens Kilde, uden for S. Budolfi Kirkeport, Byens vestre Port. Her har Ploven da ogsaa gennem Tiderne pløjet Munkestensbrokker frem, og da der 1918 paabegyndtes store Vejanlæg i Vænget, kom baade Kirketomten og Dele af Hospitalsbygningerne for Dagens Lys; desuden afdækkedes flere Grave i og uden for Kirkebygningen.

Kirken har været et gotisk Langhus af *Tegl*. De fremdragne Fundamenter, der er o. 1,75 m svære, større og mindre Kampesten sat i Ler, hist og her med Rester af Mørtel, viser en rektangulær Bygning, o. 15 x 7,50 m, orienteret Øst—Vest, med svag Misvisning til Nord. Af Munkestensmurene fandtes kun Brokker. Der var ingen Spor af Dørene. Rester af to Støttestykker paa hver Langside samt Hjørnepiller godtgør, at Kirken har været overhvælvet med tre Fag Hvælvinger, af hvis gotisk profilerede Ribbesten der fandtes talrige Brudstykker; ogsaa andre gotiske Formsten blev fremdraget. Det paa Planen angivne, spinkle Skillerumsfundament er næppe oprindeligt; muligvis kan det have baaret en Afskilring til et Vaabenhus, hvad der atter forudsætter, at Dørene — paa normal Vis — har siddet i Kirkens vestlige Fag. De til Østenden stødende Fundamentrester af Kridt og Kamp er sikkert yngre end Kirken.

Kilderne fortæller ikke meget om Kirken. En Synsforretning af 10. Juli 1557 meddeler, at Husene, hvori de fattige boede, var af Ler, tækket med Halm; af Kirken eller Kapellet var mange Sten udfaldne af Fundamentet og Vestgavlen; der fandtes hverken Hvælv eller Loft, og Taget duede ikke¹⁶. Efter dette Syn sattes Hospitalet imidlertid grundigt i Stand, og Kirkens Fundamenter i vestre Ende, Loft og Tag restaureredes. Sammenlægningen af de tre Hospitaler 1569 gav naturligvis Anledning til kraftige Udvidelser af Duebrødrenes Hospitalsbygninger, idet Kongen samtidig skænkede Duebrødrene den øde S. Olai Kirke til Nedbrydning¹⁷, for at de kunde bruge Materialerne til Ombygninger. Disse Udvidelser, af hvilke der fandtes tydelige Spor ved Udgravningerne 1918, har ikke sat sig Spor i Kirken.

Det sidste Syn før Bygningens Nedrivning 1661¹⁸ beskriver den lille Kirke saaledes: Muren begge Sider Kirken hver Side 21 Alen lang¹⁹ og udi Bredden paa hver Ende 12 Alen lang. Derpaa findes 15 Kobbelt Spærværk, og deraf den tredje Del af Tagstenene afblæst og slet borte, og findes ellers 11 Underbjælker og 5 Overbjælker, men alt andet indvendigt er ruineret og ganske

borte, nemlig Døre, Loftet, Vinduer, Prædikestol, Alter og alle andre Stole, og det som udi saa Maade igenstaar, er ganske brøstfældigt, saa at dersom det længe skal blive bestaaende, staar det ej til at hjælpe, ej heller kan det komme Stedet til Nytte.

Et *Æenhus*«. opgravedes omtrent midt for Nordmuren, næsten firsidet af Form, flankeret paa alle Sider af Laarknogler og inden for denne Ramme tæt pakket med Bækkenben og større Knogler af en Mængde forskellige Individier i o. 70 cm's Dybde; oven paa denne med Omhu samlede Bunke var anbragt tre Kranier.

Begravelse m. m. Udgravningen 1918 viste, at Kirken havde tjent som Begravelsessted fra dens Bygning til dens Nedbrydning, idet der dels fandtes en middelalderlig Grav, dels talrige Rester af Kister samt Jernbærehanke af barok Form under Gulvniveau.

Den middelalderlige *Grav* afdækkedes i Korpartiets vestlige Del, omtrent paa det Sted, hvor Kordøren maa antages at have haft sin Plads. Den var muret af røde Munkesten i to Skifter og dækket af spærstillede Munkesten. Kun Midtpartiet var bevaret, men da Hoved- og Benenden blev bortryddet, havde man pietetsfuldt anbragt Kraniet og de store Knogler paa en flad Kampesten inde i Graven og lukket Hullerne ved at stable Brudstykker af Munkesten og -tagsten ovenpaa hinanden.

KILDER OG HENVISNINGER

H. Behrmann: Grundrids til en Beskrivelse af Roskilde. 1832. S. 221—49. — H. F. Rørdam: Duebrødre Stiftelse i Roskilde i ældre Tid, i Kirkehist. Saml. 4. R. II, 493—530. — Carl Neergaard: Helliggesthus og Duebrødrehospital i Roskilde, smst. 4. R. VI, 445—97. — A. Poulsen: Fra det gamle Roskilde (Særtryk af Roskilde Tidende) S. 15—20. — Hugo Matthiessen: Tomten i Duebrødrevænget, i AarbKbh. 1921. S. 70—82.

J. O. Arhning: Duebrødre Hospital. MS. 1944. 7 S. (NM).

¹ O. Nielsen: Codex Esromensis S. 248. ² Ældste danske Archivregistraturer III, 331 Nr. 38, sml. Nr. 39. ³ Georg Galster i AarbKbh. 1929. S. 429, 433. ⁴ Repertorium Nr. 7050. ⁵ 17. Maj 1253 (Vidisse 7. Okt. 1391) A. M. 22, 17. ⁶ Erslev Testamenter S. 35. ⁷ Codex Esromensis S. 158, sml. Kirkehist. Saml. 4. R. VI, 455 f., Dansk biograf. Leksikon Artiklen Niels, ca. 1218—51. ⁸ Neergaard S. 468. ⁹ Hofman: Foundationer VII, 311 f. ¹⁰ Kancelliets Brevbøger 11. Aug. 1569, sml. 24. Aug. 1570. ¹¹ Wolf: Encomion regni Daniae. 1654. S. 460. ¹² Neergaard S. 496 f. ¹³ Danske Atlas VI, 134. ¹⁴ 5. Juli 1497, Diplomatarium dioc. Lund. V, 324 f. Nr. 374.

¹⁵ Danske Kancelli, Tegnelsebog 1471—1512 Bl. 39^v (RA). ¹⁶ Rørdam: Historiske Kildeskrifter I, 493 f. ¹⁷ Kancelliets Brevbøger 12. Juli 1570. ¹⁸ Neergaard S. 496 f. ¹⁹ De opgivne Maal stemmer daarligt med Fundamenternes, idet disses indvendige Maal paa Planen er 21,5 x 10 Alen, mens de udvendige er 26,5 x 14 over for Synets 21 X 12.